

”KRIS”

- En begreppshistorisk analys utifrån ett Nato-perspektiv

Författare: Rebecka Öberg

Statsvetenskap, inriktning krishantering och internationell samverkan

Kandidatuppsats

Försvvarshögskolan HT-14

Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap

Abstrakt

Denna studie tar avstamp i begreppet kris, då dess komplexitet och mångtydighet gör det intressant att studera utifrån en begreppshistorisk ansats. För begreppets fortlevnad har det historiskt sett utvidgats till att inrymma flera bakomliggande meningar som passar den aktuella verkligheten. Syftet med studien är således att urskilja hur begreppet kris förändrats utifrån Natos konceptdokument under årtalen 1968, 1991, 1999 samt 2010 med hjälp av begreppshistorisk teori och metod. Reinhart Koselleck är en av begreppshistoriens urfäder vilket gör att hans teoretiska ramverk samt metod fungerar som verktyg vid illustrerandet av den begreppsliga förändringsprocessen. Dessutom tillmötesgår den begreppshistoriska metoden det spontana intresset för språk och ordbetydelser, varför den bedöms vara som given för denna uppsats.¹ Materialet som ligger till grund för denna begreppshistoriska analys består av fyra strategiska konceptdokument från Nato. Att studien genomförs utifrån ett Natoperspektiv beror på att ett av alliansens huvudsyften är att hantera kriser av varierande grad.² Dessutom fokuserar Natos konceptdokument på aktuella hot och utmaningar i vilka den begreppsliga förändringsprocessen kan skönjas.³ De slutsatser som presenteras är att begreppet kris förändrats i och med alla de nya hot och risker vilka återfinns som konsekvenser av bland annat globaliseringen och den teknologiska utvecklingen. Den begreppsliga förändringen tar sig uttryck i att det utvidgats till att innehålla fler bakomliggande meningar, såsom exempelvis cyberattacker och klimatförändringar.

Nyckelbegrepp: kris, krishantering, begrepp, tysk begreppshistoria, Reinhart Koselleck, Nato, Nato Strategic Concept.

---

¹ Red: Lindberg, B. *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm: Almqvist & Wiksell International (2005), 7.

² Natos hemsida, *NATO's assessment of a crisis and development of resonance strategies*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75565.htm?selectedLocale=en (hämtat 2014-11-10).

³ Natos hemsida, *Strategic Concepts*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (hämtat 2014-11-11).

Innehållsförteckning

Abstrakt	2
Innehållsförteckning	3
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	6
1.1.1 North Atlantic Treaty Organization (NATO)	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte och forskningsfrågor	8
1.4 Urval och avgränsningar	8
2. Teoretiskt ramverk	10
2.1 Om tysk begreppshistoria	10
2.2 Reinhart Koselleck om begreppet kris	11
2.3 Andra begreppshistoriska teorier	13
3. Metod	15
3.1 Kvalitativ ansats	15
3.2 Begreppshistorisk metod	15
3.3 Analysteknik	17
3.4 Behållningar och farhågor med begreppshistorisk metod	18
3.5 Validitet och reliabilitet	18
4. Material	19
4.1 NATO Strategic Concept	20
4.2 Källkritisk diskussion	21
5. Analys	22
5.1 Nutida definition av kris	22
5.2 Synkron analys	24
5.2.1 År 1968: Kalla kriget	24
5.2.2 År 1991: Ny inriktning	25
5.2.3 År 1999: Nato 50 år	26
5.2.4 År 2010: Utökad fokus på krishantering	27

Försvarshögskolan Statsvetenskap, inriktning krishantering och internationell samverkan	Rebecka Öberg HT- 14
5.3 Det semantiska fältet	28
5.4 Diakron analys	29
6. Slutsatser	31
7. För framtida forskning	32
8. Källförteckning	32
8.1 Böcker	32
8.2 Vetenskapliga artiklar och rapporter	33
8.3 Elektroniska källor	33
8.3.1 Länkar till Natos hemsida	34
8.3.2 Länkar till Natos strategiska koncept	35

1. Inledning

Vad är en kris? I och med globaliseringen, den teknologiska utvecklingen samt begreppets komplexitet ter det sig som en svår fråga. Nya bakomliggande föreställningar uppkommer för att anpassa begreppet till att stämma överens med den tid som vi lever i här och nu.⁴

Begreppshistoriska studier utgår ifrån att språket är ett historiskt fenomen samt att begrepp är allt annat än tidlösa, oföränderliga, stabila entiteter.⁵ Ett typexempel på ett föränderligt begrepp är kris, som används ofta och väl i skilda sammanhang.⁶ Då det finns olika meningar som inbegrips bakom begreppet kris krävs det information om den kontext i vilken det brukas. Denna studie är intressant då den belyser det spektrum av innebörder som kris kommit att få genom historien, samt det faktum att ett begrepp inte nödvändigtvis är beständigt och konkret, utan snarare föränderligt och komplext. Detta speglar i sin tur både historiska och nutida föreställningar om vad som uppfattas vara en kris och inte.

Det var inte speciellt många år sedan som försvarsalliansen Nato grundades och den säkerhets- samt geopolitiska kartan såg ut på ett annat sätt än vad den gör idag. I och med det enorma spektrum av kriser finns god anledning att undersöka hur begreppet kommit att förändras de senaste dryga 50 åren. Med hjälp av begreppshistorisk analysmetod söker denna studie undersöka hur begreppet kris förändrats under årtalen 1968, 1991, 1999 samt 2010 utifrån Natos strategiska koncept. Den tyska begreppshistoriska metoden innehåller synkrona och diakrona analyser vilka möjliggör undersökandet av hur begreppet används i de olika koncepten samt vilka synonymer det kan ersättas med. Natos strategiska koncept är officiella dokument vilka fokuserar på aktuella hot och utmaningar samt markerar nya säkerhetsmiljöer för alliansen.⁷ Av denna anledning valdes just detta dokument som grund för analysen i och med dess fokus på kriser av olika slag. Den begreppshistoriska metoden underlättar förståelsen för hur begreppet används samt hur det kan förstås i de olika kontexterna. Vilka meningar går att finna bakom begreppet kris egentligen? Då det är ett flexibelt begrepp, tenderar det att förekomma i ett flertal olika språkliga sammanhang, i vardagliga såväl som i mer extraordinära situationer.⁸ Alla världens språk består av termer och ord som i sin tur

---

⁴ Boin, A., Ekengren, M., Rhinard, Mark. *The European Union as Crisis Management- Patterns and Prospects*, Cambridge: Cambridge University Press (2013), 4.

⁵ Bergström, B., Boréus, K. *Textens mening och makt- metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur (2013), 181.

⁶ Koselleck, R., Richter, W. M. *Crisis*, Journal of the History of Ideas Vol. 67, No. 2 (2006), Published by University of Pennsylvania Press, tillgänglig på:
<http://www.jstor.org/discover/30141882?sid=21104891693891&uid=60&uid=2134&uid=3738984&uid=384213141&uid=3&uid=384213151&uid=2&uid=70> (hämtat 2014-12-29), 399.

⁷ Natos hemsida, *Strategic Concepts*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (hämtat 2014-11-11).

⁸ Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 358.

grundar sig på föreställningar som antingen kan vara personliga eller mer universella.⁹ Dessa föreställningar ligger till grund för hur specifika begrepp såsom kris uppfattas, och beroende på vilken kontext det belyses i, kan föreställningarna skilja sig åt. Därför är det spännande att närma sig detta svårbegripliga begrepp, då konstaterandet av vilka meningar som ligger bakom det kan spegla den tid då det används. Syftet med denna studie är således att illustrera förändringsprocessen av de meningar som finns bakom begreppet kris under perioden 1968-2010 utifrån Natos strategiska koncept med hjälp av tysk begreppshistorisk metod.

1.1 Bakgrund

1.1.1 North Atlantic Treaty Organization (NATO)

Nato är en politisk och militär allians bestående av 28 medlemsstater och över 40 olika partners världen över.¹⁰ Alliansen grundades år 1949 för att förhindra en vidare expansion av Sovjetunionen, att motverka den då växande militära nationalismen i Europa genom amerikansk närvaro samt för att uppmuntra europeisk, politisk, integration.¹¹ Alliansens huvudsakliga syfte är att värna om medlemsstaternas säkerhet och frihet med hjälp av politiska och militära medel. De politiska medlen grundar sig på demokratiska värderingar och uppmuntrar till konsultering och samarbete inom försvars- och säkerhetsfrågor för att på så vis bygga upp förtroenden och i slutändan även förebygga kriser och konflikter.¹² Om de politiska konfliktlösningarna inte fungerar, besitter alliansen även militära kapaciteter att utnyttja under exempelvis krishanteringsoperationer. Dessa operationer föds inom ramen för Artikel 5 under Washingtonfördraget. Fördraget ligger till grund för de värderingar vilka alliansen vilar på: att upprätthålla fred och värna om medlemsstaternas säkerhet.¹³ I och med Artikel 5 åtar sig medlemsstaterna att, vid väpnad attack mot en eller flera medlemsstater i Europa eller Nordamerika, stödja varandra. En attack mot en medlemsstat är en attack mot dem alla.¹⁴ Under Natos levnadstid har alliansen genomgått tre större epoker som kommit att forma dess säkerhetspolitiska strategier.¹⁵ Under perioden 1949-1989 pågick Kalla kriget, vilket innebar ett maktspel mellan öst och väst. Perioden 1991-2001 präglades av Europas återförenande medan perioden 2001-2010 kom att innebära utmaningar för alliansen i och med terrorattentaten den 11 september.¹⁶ För stunden genomförs operationer och missioner,

⁹ Teorell, J. & Svensson, T. *Att fråga och att svara*, Malmö: Liber (2007), 37.

¹⁰ Natos hemsida, *Member Countries*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-23).

¹¹ Natos hemsida, *A short history of Nato*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/history/index.html> (hämtat 2014-11-23).

¹² Natos hemsida, *A political and military alliance*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-23).

¹³ Natos hemsida, *The North Atlantic Treaty- Washington D.C.-4, April 2949*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (hämtat 2014-11-24).

¹⁴ Natos hemsida, *Article 5*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (hämtat 2014-11-24).

¹⁵ Natos hemsida, *Key events*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-23).

¹⁶ Natos hemsida, *Key events*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-11).

under Nato-flaggan, i bland annat Afghanistan och Kosovo. Dessutom pågår antiterrorism-operationer samt övervakning av medelhavsområdet.¹⁷ Operationerna benämns som krishanteringsoperationer och regleras som bekant genom Artikel 5 och Washingtonfördraget.

1.2 Problemformulering

Bakom ett begrepp kan århundraden av föreställningar och erfarenheter återfinnas, vilket gör språket till en spännande värld. Begrepp förutsätts på något vis existera utan att ifrågasättas. När var det senast som du reflekterade över ett begrepps varande eller icke-varande? Historia och nutid återfinns i det språk som vi dagligen använder oss av, vilket speglar dåtidens såväl som nutidens tankesätt. Genom en begreppshistorisk studie kan dessa kontextuella och språkliga förändringar skönjas. I en orolig tid präglad av naturkatastrofer såväl som politiska kriser, är begreppet kris intressant att belysa. Det är ett vanligt förekommande begrepp som bland annat existerat i politiska sammanhang sedan 1600-talet. Verkligheten och språket är sammankopplade så pass väl att det inte går att skilja dessa åt, vilket innebär att en begreppshistorisk studie förutsätter analys av de kontexter i vilka begreppet brukas. Vid studerandet av de olika strategiska konceptdokumenten inkluderas även synonymer till kris för att på så vis skapa en vidare mening av hur det utvecklats under den utsatta perioden. Att genomföra denna studie här och nu, är intressant i och med att Nato förändrat sitt strategiska koncept till att inbegripa ett bredare fokus på kriser och hanteringen av dessa i 2010 års koncept.

Studien utgår ifrån Natos strategiska konceptdokument från åren 1968, 1991, 1999 samt 2010. Dessa årtal valdes utifrån det faktum att alliansens strategiska koncept präglats av epoker såsom Kalla kriget, Europas återförenande samt perioden efter terrorattackerna den 11 september.¹⁸ Alliansen utgår officiellt ifrån att ”crisis management is a Core NATO task”, vilket gör att det är extra intressant att undersöka hur just begreppet förändrats utifrån alliansens perspektiv i och med dess fokus på kriser.¹⁹ Grundtanken bakom en begreppshistorisk analys är oftast att ge omvärlden nya perspektiv och infallsvinklar på fenomen av olika slag som vanligen tolkas som naturliga.²⁰ Målsättningen med denna uppsats är dock inte att få hela omvärlden att plötsligt börja analysera språkliga fenomen in i minsta detalj, utan snarare att uppmärksamma det faktum att begrepp inte är beständiga med hjälp av

¹⁷ Natos hemsida, *Operations and missions*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-23).

¹⁸ Natos hemsida, *Key events*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-11).

¹⁹ Natos hemsida, *NATO's assessment of a crisis and development of response strategies*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75565.htm?selectedLocale=en (hämtat 2014-12-02).

²⁰ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 182.

begreppshistorisk metod och teori. Att studera enskilda begrepp är intressant då språket ständigt formas utifrån den rådande tiden, vilket gör att de speglar olika kontexter och skeenden. För att öka förståelsen för förändringsprocessen, bör begreppet studeras utifrån hur det *används* i de olika konceptdokumenten. Med hänvisning till detta återfinns den aspekten som en forskningsfråga nedan.

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Syftet är att urskilja hur begreppet kris förändrats utifrån Natos konceptdokument under årtalen 1968, 1991, 1999 samt 2010 med hjälp av begreppshistorisk teori och metod.

Forskningsfrågorna lyder således:

- I vilka kontexter används begreppet kris i Natos strategiska koncept från åren 1968, 1991, 1999 samt 2010?
- Vilka bakomliggande meningar av begreppet kris framkommer i de fyra konceptdokumenten samt hur har dessa förändrats under de aktuella årtalen?

1.4 Urval och avgränsningar

Varje strategiskt konceptdokument i denna studie representerar en epok i Natos utveckling. Att studien sträcker sig tillbaka till år 1968 beror på att det enbart tagits fram två strategiska koncept dessförinnan samt att tidsspannet mellan den första och den andra epoken inte skulle bli för långt. Årtalen 1991 samt 1999 representerar den period då Europa återförenades och Berlinmuren raserade. Anledningen till att två konceptdokument från denna epok finns med beror på att de bägge årtalen representerar slutet på Kalla kriget samt utvidgningen mot de centrala- och östeuropeiska delarna.²¹ År 1991 kom en försmak på vad som senare skulle komma att bli 1999 års koncept. Under 2010 kom det strategiska tänkandet att omvandlas till att bland annat inkludera ett bredare fokus på krishanteringsoperationer. Dessutom är 2010 års konceptdokument det enda som tillkommit efter terrorattentaten den 11 september.²²

Med sina 28 medlemsstater och över 40 parter, täcker Nato stora delar av jorden.²³ Detta innebär att det inte enbart är medlemmar och partners i väst som följer Natos strategiska riktlinjer, utan även mer geografiskt avlägsna länder såsom exempelvis Australien och Japan.

²¹ Hemsidan för Natos bibliotek, *NATO's New Strategic Concept: Home*, tillgänglig på: <http://www.natolibguides.info/nsc> (hämtat 2015-01-02).

²² Hemsidan för Natos bibliotek, *NATO's New Strategic Concept: Home*, tillgänglig på: <http://www.natolibguides.info/nsc> (hämtat 2015-01-02).

²³ Natos hemsida, *NATO Member Countries*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm (hämtat 2014-11-13).

Med anledning av detta, samt att ett av alliansens huvudsyften är hantering och förebyggande av kriser, bedömdes Nato som en relevant och intressant organisation att analysera begreppet kris utifrån. Urvalet är strategiskt utfört med anledning till att jag från början visste vilket sorts material som var relevant för denna studie. Fördelen med ett strategiskt urval är att forskaren själv kan välja vilka enheter som är relevanta för studien, och därmed även till en början styra forskningen i rätt riktning.²⁴ Detta kan kopplas till målet med denna studie som ju är att vid utsatta årtal analysera begreppet kris för att på så vis kunna urskilja den begreppsliga förändringen och utvidgningen. Ett slumpmässigt urval var inte eftersträvaransvärt då denna studie är beroende av information från varje epok som influerat det strategiska konceptet. Dessutom har endast sex strategiska koncept skapats under Natos tid, vilket gör att ett slumpmässigt urval inte skulle lämnat speciellt mycket åt fantasin. Då studien baserar sig på fyra dokument innebär det att det kan bli svårt att generalisera resultatet, med andra ord kan problematik kring att bevisa att x påverkar y, uppstå.²⁵ Ju fler analysenheter desto större är chanserna till att finna förändringsmönster. Alternativet hade varit att inkludera alla sex strategiska konceptdokument, men eftersom att de tre första, som tillkom under Kalla kriget, påminner om varandra hade resultatet inte blivit märkvärdigt annorlunda om ytterligare två koncept från denna period inkluderats.

Begreppshistorisk forskning baseras på textbaserad empiri och tar ofta avstamp i ett eller flera uppslagsverk. I denna studie används Nationalencyklopedin samt Oxford Dictionaries för att avgränsa och göra begreppet hanterbart. Lexikonformen kan dock ifrågasättas eftersom den främst ser till en diakron aspekt, med andra ord är det de ytliga och tidsbundna förändringarna som framhävs.²⁶ Att enbart utgå ifrån diskontinuiteter snarare än utvecklingslinjer leder fram till att uppslagsverk såsom Nationalencyklopedin och Oxford Dictionaries delvis bortser från exempelvis historiska traditioner som länge legat bakom förståelsen för ett specifikt begrepp.²⁷ Lexikonformen är dock användbar i denna studie eftersom den fungerar som ett komplement till den övriga empirin och inte tvärtom. Att just Nationalencyklopedin samt Oxford Dictionaries valdes beror på att de är nutida uppslagsverk vars innehåll är ständigt uppdateras. Vid studerandet av begreppet i de fyra olika dokumenten, tar denna studie även enbart hänsyn till begreppet kris i singular (crisis) och inte kriser i plural (crises). Detta för att vara så konsekvent som möjligt vid analyserandet av det valda begreppet som ju är kris.

---

²⁴ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 84.

²⁵ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 64.

²⁶ Lindberg, B. (2005), 9.

²⁷ Lindberg, B. (2005), 9.

Att valet föll på Kosellecks begreppshistoriska metod beror på att den inkluderar både en ytlig och en djupgående aspekt. Det krävs att både en synkron och diakron analys av begreppet finns med för att kunna göra den begreppsliga förändringen rättvisa. Den brittiska begreppshistoriska traditionen, ”Cambridgeskolan”, grundades av Quentin Skinner som utgick ifrån att begrepp bör undersökas utifrån retoriska sammanhang. Denna begreppshistoriska inriktning är därför inte relevant för denna studie, vilket gjorde att valet föll på den tyska forskningsinriktningen. Det metodologiska kapitlet grundar sig på bland andra Borgströms och Boréus begreppshistoriska kapitel där de grundläggande aspekterna i begreppshistoriska studier förklaras. Bergström och Boréus nämner de så kallade semasiologiska och onomasiologiska analyserna vilka fungerar som komplement till den synkrona analysen.²⁸ Den semasiologiska analysen undersöker begreppets olika betydelser, medan den onomasiologiska tar sin utgångspunkt i undersökningen av de synonymer som kan kopplas till begreppet. I denna uppsats valdes dessa två analyser av den synkrona aspekten bort med hänseende till platsbrist. Dessutom hade det blivit överflödigt med ytterligare två analyser då de synkrona och diakrona analyserna i denna studie redan behandlar begreppets olika betydelser och synonymer.

2. Teoretiskt ramverk

2.1 Om tysk begreppshistoria

Ian Hampsher-Monk, Karin Tilmans och Frank Van Vree framhåller att den metodologiska inriktningen inom begreppshistorien kan skilja sig åt beroende på vetenskaplig tradition och land.²⁹ I Tyskland sträcker sig intresset för just historiska begrepp långt tillbaka till Hegels tid, vilket resulterade i det ambitiösa projektet ”Geschichtliche Grundbegriffe”, vars främsta syfte var att utreda fundamentala begrepp i historien. Arbetet fokuserade på den lingvistiska delen av den moderna världen.³⁰ Trots att Koselleck är den person som blivit känd för de synkrona och diakrona analysverktygen, påpekar Hampsher-Monk, Tilmans och Van Vree att det var Ferdinand de Saussure (1857-1913) som från början drog skiljelinjen mellan de bägge språkliga aspekterna.³¹ de Saussure, och senare Koselleck, ansåg att den tyska begreppshistorien skulle fokusera på bägge aspekterna för att urskilja nyckelbegrepp inom ett specifikt semantiskt fält för att kunna urskilja skiftningar och förändringar av meningar

²⁸ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 187.

²⁹ Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F. (1998), 1.

³⁰ Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F. (1998), 1.

³¹ Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F. (1998), 2.

bakom begreppet.³² Koselleck kom att tala om ord som entiteter med livslängd och vitala egenskaper som en del av tidens inre struktur.³³ Detta framgår bland annat i hans forskning om just begreppet kris. Den begreppshistoriska analysen genererar struktur och en större förståelse för den kontext i vilken det brukas.³⁴ Begreppen ses som symboler för kategorier vars innehåll består av liknande begrepp och ord. En viss problematik finns kring urskiljandet av vad som är ett begrepp samt vad som är ett ord. Den tyska ansatsen utgår dock från att ett begrepp består av ord som innehar en speciell historisk mening.³⁵ Koselleck lär ha sagt ”The meaning of the word always refers to that which is meant, whether a train of thought or an object, etc. The meaning is therefore fixed to the word, but it is sustained by the spoken or written context, and it also arises out of the situation to which it refers. A word becomes a concept if this context of meaning in which - and for which - the word is used, is entirely incorporated into the word itself. The concept is fixed to the word, but at the same time it is more than the word”.³⁶ Begrepp antas innehålla ord, medan orden i sin tur innehåller meningar. Begrepp betyder mer än ord då de är mångtydiga och inte entydiga.

2.2 Reinhart Koselleck om begreppet kris

Huvudsyftet med det teoretiska avsnittet är att sätta studien i en mer generell diskussion.³⁷ Med teori menas en uppsättning påståenden om verkligheten som befinner sig på en högre abstraktionsnivå än den egna studien. Dessa tillämpningar ska helst även vara oberoende av tid och rum.³⁸ De två främsta traditionerna inom begreppshistorisk forskning är den tyska ”Begriffsgeschichte” samt den brittiska ”Cambridgeskolan”.³⁹ Teoretikerna Reinhart Koselleck och Quentin Skinner är de främsta grundarna till dessa två huvudinriktningar. I denna uppsats har den tyska inriktningen valts då det finns fördelar med synkrona och diakrona analyser då dessa undersöker det specifika begreppet både djupgående samt ytligt över tid. Dessutom har begreppshistorisk forskning ofta kommit att förknippas med Tyskland och Kosellecks gedigna lexikon ”Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexicon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland”.⁴⁰ Den brittiska ”Cambridgeskolan” är, till skillnad mot den tyska, dessutom inriktad på retoriska strategier i olika historiska

³² Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F. (1998), 2.

³³ Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F. (1998), 16.

³⁴ Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F. (1998), 51.

³⁵ Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F. (1998), 53.

³⁶ Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F. (1998), 54.

³⁷ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 44.

³⁸ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 45.

³⁹ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 184.

⁴⁰ Lindberg, B. (2005), 15.

sammanhang vilket inte är relevant för denna uppsats.⁴¹ Utöver det faktum att Koselleck var en av grundarna till den tyska begreppshistoriska forskningstraditionen, har han även genomfört en begreppshistorisk studie av kris vilken tar avstamp i den tidiga grekiskans definition av begreppet.⁴²

Det finns, utöver dessa två, ytterligare ett antal andra forskare som skapat begreppshistoriska teorier som lämpade sig väl som komplement till Kosellecks teori. Dessa påminner om den tyska begreppshistoriska forskningstraditionen men har utvecklats av bland andra Mats Persson och Jens Allwood. Kosellecks teori är därför långt ifrån färdigutvecklad då nya forskare förfinar den, vilket är en av anledningarna till att övrig begreppshistorisk teori återfinns nedan.⁴³ Trots att de begreppshistoriska principerna tenderar att omformuleras är det dock uppenbart att Kosellecks grundtanke, att språket har stor betydelse för förståelsen av det förgångna, lever vidare.⁴⁴

Kosellecks teori uppstod som kritik mot den äldre tyska idéhistoriska traditionen där politiska begrepp förekom i stor utsträckning utan någon form av definition.⁴⁵ Han inleder sin forskningspublikation om begreppet kris med att framhålla att kris i den tidiga grekiskan innebar att man valde mellan rätt och fel, liv eller död.⁴⁶ Det användes därför som ett ord vilket inbegrep svårare val i en kritisk situation, och betydde 'to "separate" (part, divorce), to "choose", to "judge", to "decide"; as a means of "measuring oneself", to "quarrel", or to "fight"'.⁴⁷ Detta har skapat ett relativt brett spektrum av innebörder och meningar till begreppet. I den klassiska grekiskan var begreppet centralt inom politiken där det främst förekom i sammanhang då ett beslut skulle fattas. Fram tills idag har begreppet dock utvidgats, vilket Koselleck påpekar i sin studie som sträcker sig från 1600-talet fram till och med 1900-talet. Under 1700-talet användes begreppet kris för att beskriva de faror som uppstod i och med det växande ryska imperiet under det Nordiska kriget.⁴⁸ Koselleck beskriver sedan 1800-talet och fram till modern tid som "the age of crisis". De globala kriserna kom att innefatta olika sfärer, inom filosofiska såväl som politiska områden. Det är först efter att en kris utbrutit som återhämtning är fullt möjligt, exempelvis för en stat.⁴⁹

---

⁴¹ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 187.

⁴² Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 359.

⁴³ Lindberg, B. (2005), 21.

⁴⁴ Lindberg, B. (2005), 21.

⁴⁵ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 185.

⁴⁶ Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 358.

⁴⁷ Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 358.

⁴⁸ Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 363.

⁴⁹ Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 182.

Koselleck menar att en kris är ett tecken på förändring, och att kriser är resultaten av att det nya redan ersatt det gamla i teorin men inte i praktiken.⁵⁰ Han nämner den andra amerikanska industriella revolutionen under 1800-talet som ett exempel på detta. En kris behöver nödvändigtvis inte vara avgränsad till ett specifikt geografiskt område, utan kan även vara gränsöverskridande och komplex. Koselleck nämner reformationen samt upptäckten av Amerika som exempel på komplexa händelser som lett till övergång från en epok till en annan.⁵¹ Koselleck hävdar således att ”the concept remains as multi-layered and ambiguous as the emotions attached to it”, för att betona det faktum att begreppet inte kan ses utifrån ett enda perspektiv utan ifrån flera.⁵² Det framhävs genom citatet att begreppet kris inte är ett platt begrepp som enkelt går att förstå och tolka, utan snarare tvärtom: det innehåller många innebörder som kan inbegripa både politiska, ekonomiska, humanitära och medicinska situationer.⁵³ Den kvantitativa expansionen som Koselleck framhäver i sin studie, innebär dock inte att begreppet på något sätt blivit mer precist eller mindre komplext- snarare tvärtom. Kosellecks teori innehåller även en aspekt om att begrepp tenderar att innehålla flera temporala nivåer.⁵⁴ Med detta menas att det finns olika grader i ett och samma begrepp av det förflutna, av nutiden och av framtiden. Begreppet kris avslöjar mycket lite om hur det i framtiden kan komma att uppfattas, men genom att se till historien framhäver Koselleck det förflutna som i nutid ligger till grund för hur vi använder och uppfattar kris.

2.3 Andra begreppshistoriska teorier

Mats Persson beskriver begreppshistorien som ”händelser i det förflutna och å andra sidan berättelsen om dessa”.⁵⁵ Han hävdar således att begreppshistoriska studier är berättelser om begrepp i det förgångna. I denna studie är det begreppet som är centralt, och inte doktriner, system, -ismer eller personer.⁵⁶ Ett av begreppshistoriens många syften är att komma under ytan och blottlägga exempelvis vissa tankemönster eller förutfattade meningar.⁵⁷ Vad den begreppshistoriska studien ofta vill påvisa är att den dåvarande innebörden i ett begrepp kan kopplas till den nuvarande.⁵⁸ Persson hävdar att ”även om Kosellecks resonemang i dessa frågor innehåller flera oklarheter, kan man urskilja några utmärkande drag i kategorin

---

⁵⁰ Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 384.

⁵¹ Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 378.

⁵² Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 358.

⁵³ Koselleck, R., Richter, W. M. (2006), 397.

⁵⁴ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 185.

⁵⁵ Lindberg, B. (2005), 6.

⁵⁶ Lindberg, B. (2005), 6.

⁵⁷ Lindberg, B. (2005), 6.

⁵⁸ Lindberg, B. (2005), 7.

Grundbegriffe (grundbegrepp)”.⁵⁹ Först och främst finns ett stort antal grundbegrepp som är centrala för det politisk-sociala språket, vilket gör det svårt att undvika att använda dem. Dessutom är begreppen ofta väldigt mångtydiga vilket beror på att de bär på historiska erfarenheter. Detta ger dem en mångfald av politisk-social mening”.⁶⁰ Utöver detta hävdar Persson att kombinationen av att grundbegreppen är centrala och mångtydiga leder till att de ofta blir omstridda. Precis som Koselleck, anser Persson, att den begreppshistoriska ansatsen bör ses som en egen vetenskaplig disciplin.⁶¹ Detta eftersom att den bland annat har en egen metod då begreppen först studeras i synkrona kontexter och sedan diakront över en längre tid. Persson hävdar även att det finns olika typer av begrepp, nämligen källornas begrepp samt forskarens begrepp. Källornas begrepp är de begrepp som förekommer i empirin, medan forskarens begrepp är en del av det samtida språket.⁶² Detta innebär att forskaren kan se andra eller fler bakomliggande fenomen i ett begrepp än vad som framhålls i en text. Begreppshistorien är ett sätt att göra föränderligheten och komplexiteten hos begrepp mer begripliga och konkreta.⁶³

Även Jens Allwood har kommit att bidra till den tyska begreppshistoriska ansatsen, då han redogör för tre olika semantiska metoder och teorier: begreppsrealism, konceptualism samt den filosofiska tanken om att begrepp egentligen inte ens existerar.⁶⁴ Enligt den begreppsrealistiska inriktningen kan begrepp identifieras som betydelser och något som existerar separat och vilka vi erhåller kunskap om via erfarenhet.⁶⁵ Ett alternativ är att skilja på begrepp och betydelse och hävda att begreppen existerar för sig men att ordbetydelser är beroende av språket och avhängiga av mer eller mindre lyckade försök att fånga begreppen.⁶⁶ Konceptualismen förutsätter däremot bland annat att begrepp och betydelser kan definieras som mentala fenomen, inga ord utan begrepp och inga begrepp utan ord.⁶⁷ Det ömsesidiga beroendet mellan språk och begrepp går därför inte att bortse ifrån, vilket innebär att språket begränsar människans tänkande. För den filosofiska, nominalistiska, inriktningen finns inte relationen mellan begrepp och ordbetydelser eftersom att dessa fenomen ändå inte existerar.⁶⁸ Att göra en kompotentanalys är, enligt Allwood, ett sätt att försöka beskriva begrepp på då

---

⁵⁹ Lindberg, B. (2005), 18.

⁶⁰ Lindberg, B. (2005), 18.

⁶¹ Lindberg, B. (2005), 20.

⁶² Lindberg, B. (2005), 25.

⁶³ Lindberg, B. (2005), 40.

⁶⁴ Allwood, J. *Om begrepp- deras bestämning, analys och konstruktion*, Göteborg: Göteborgs universitet (1989), tillgänglig på: <http://sskii.gu.se/jens/publications/docs051-075/054.pdf> (hämtat 2014-12-29), 2.

⁶⁵ Allwood, J. (1998), 3.

⁶⁶ Allwood, J. (1998), 3.

⁶⁷ Allwood, J. (1998), 3.

⁶⁸ Allwood, J. (1998), 3.

dess utgångspunkt är de enheter som beskriver begreppet. Detta innebär att de ord som återfinns bakom ett specifikt begrepp studeras. Även prototypanalysen är användbar då begrepp och betydelser ses som avgränsade grupper bestående av information kring en så kallad prototyp. Den ser till likheter mellan begreppen, vilket gör att den påminner om Kosellecks synkrona analys som belyser andra men närliggande begrepp, i det här fallet kris. Allwood talar även om semantiska fält vilket han framhåller vara resultatet av relationerna mellan ordbetydelser, eller begrepp, som liknar varandra.⁶⁹ Exempelvis liknar begreppet kris begrepp såsom risker och hot. Allwoods tankar om semantiska fält kompletterar Kosellecks teori om den synkrona analysen som ser till kontextuella och djupgående förändringar, för att öka förståelsen för hur begrepp kan kopplas till, och likna, varandra.

3. Metod

3.1 Kvalitativ ansats

Man kan säga att skillnaden mellan kvantitativa och kvalitativa studier beror på antagandet om hur man ska komma fram till svaret på en specifik frågeställning på ett så tillfredsställande sätt som möjligt.⁷⁰ Kvalitativ metod ”inriktar sig på upptäckt, insikt och förståelse utifrån hur människor uppfattar världen”.⁷¹ Detta innebär att denna typ av ansats är djupgående och baserar sig på ett fåtal fall snarare än ett flertal. Den kvalitativa metoden är textbaserad och resulterar i textmassa vilken verbalt söker beskriva eller förklara exempelvis ett samband.⁷² Eftersom att denna studie fokuserar på begreppet kris och dess föränderlighet ansågs den kvalitativa metoden lämplig eftersom att svaret återfinns i textmassorna, med andra ord i Natos strategiska koncept. Med en kvalitativ analys är syftet dessutom sällan att försöka åstadkomma allmängiltiga forskningsresultat, utan målet kan istället vara att djupgående försöka förstå ett fenomen.⁷³

3.2 Begreppshistorisk metod

Med hänvisning till syftet och forskningsfrågorna baserar sig denna studie på begreppshistorisk metod.⁷⁴ Varför just kris kom att te sig som ett intressant begrepp att studera beror på att begrepp som innehåller någon form av politisk mening oftast inte är

⁶⁹ Allwood, J. (1998), 7

⁷⁰ Hallenberg, J., Ring, S., Rydén, B., Åselius, G. *Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt- En introduktion i metodlära*, Stockholm: Opublicerat stencilmaterial från Försvarshögskolan (2008), 12.

⁷¹ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 265.

⁷² Hallenberg, J., Ring, S., Rydén, B., Åselius, G. (2008), 12.

⁷³ Hallenberg, J., Ring, S., Rydén, B., Åselius, G. (2008), 13.

⁷⁴ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 181.

opartiska, stabila och oföränderliga.⁷⁵ Dessutom hävdar Persson att politiska begrepp ofta är omstridda- vad menas med begrepp såsom kris? Kris kan därför antas vara ett föränderligt begrepp. Enligt Bergström och Boréus kapitel om begreppshistoria krävs en viss förförståelse av det specifika begreppet vilken underlättar identifieringen av vokabulär som sedan betecknar det.⁷⁶ Forskaren skapar därefter kontexterna på egen hand, med hjälp av forskningsempirin, i det här fallet Natos strategiska koncept. Den begreppshistoriska metoden är användbar då den bland annat belyser utvecklingslinjer och förändringsprocesser, vilket denna studie avser göra.⁷⁷ Den tyska begreppshistoriska ansatsen förutsätter bland annat en analys av *användningen* av begreppet i det sammanhang där det förekommer.⁷⁸ För att undersöka användningen av begreppet analyseras det utifrån de kontexter vari de förekommer. Trots namnet behöver begreppshistorisk forskning inte fokusera på just historiska ämnen, utan metoden lämpar sig inom de flesta samhällsvetenskapliga inriktningar.⁷⁹ Den begreppshistoriska forskningen avgränsar ett problemområde till begränsade kontexter och tidsperioder.⁸⁰ Detta görs med hänsyn till den synkrona aspekten som kräver ett mer djupgående perspektiv snarare än den diakrona som istället belyser ytliga förändringar över tid. Den synkrona analysen syftar till att det valda begreppet jämförs med andra begrepp som brukas samtidigt som det specifika begreppet. Denna del av den begreppshistoriska analysen kräver oftast att man ägnar det semantiska fältet en del uppmärksamhet då det underlättar förståelsen för hur begrepp förhåller sig till varandra.⁸¹ I den diakrona analysen undersöks innebörder till det specifika begreppet vid de valda tidpunkterna för att urskilja tidsbundna förändringar.⁸² Man kan säga att varje synkroni förutsätter diakroni, vilket gör att de bägge analyserna är avhängiga varandra.⁸³ För att på ett överskådligt sätt illustrera den begreppsliga förändringsprocessen återfinns en figur och två tabeller nedan. Dessa togs fram med hjälp av information från Natos fyra strategiska konceptdokument. För att kunna avgränsa begreppet och skapa en helhetsuppfattning av de kontexter då det empiriska materialet tillkom, lämpar sig de synkrona och diakrona analyserna väl.

---

⁷⁵ Bergström,B., Boréus,K. (2013), 181.

⁷⁶ Bergström,B., Boréus,K. (2013), 216.

⁷⁷ Bergström,B., Boréus,K. (2013), 215.

⁷⁸ Bergström,B., Boréus,K. (2013), 182.

⁷⁹ Bergström,B., Boréus,K. (2013), 183.

⁸⁰ Lindberg, B. (2005), 8.

⁸¹ Bergström,B., Boréus,K. (2013), 187.

⁸² Bergström,B., Boréus,K. (2013), 187.

⁸³ Bergström,B., Boréus,K. (2013), 187.

3.3 Analysteknik

En begreppshistorisk analys tar avstamp i begreppslig avgränsning och precisering.⁸⁴ Analysen börjar traditionsenligt med en förklaring av hur ordet brukas i modern tid.⁸⁵ Att studera ett tidsenligt uppslagsverk kan därför utgöra en bra grund till vidare analys av begreppet i den valda empirin, denna studie används Oxford Dictionaries samt Nationalencyklopedin. Efter att ha avgränsat begreppet undersöktes ett strategiskt konceptdokument från varje utsatt årtal, med början år 1968. Varefter det framkom på vilka sätt begreppet användes och i vilka kontexter det brukades, togs en figur och två tabell fram för att överskådligt visa förändringsprocessen år efter år. Dessa tabeller fungerar som komplement till analysen medan figuren bygger på Allwoods tanke om att begreppet bör studeras utifrån de semantiska fälten. Den diakrona analysen belyser begreppets tidsbundna förändring vilket gör den relevant för denna studie. Däremot utgör den synkrona analysen en minst lika viktig del, då den inkluderar bakomliggande meningar till begreppet kris genom att se till vilka andra begrepp som används samtidigt. Detta lägger grunden för en mer heltäckande och genomgripande analys.

Den begreppshistoriska analysen är textbaserad, vilket innebär att det är språket i texten som är centralt då det kan uttrycka intressanta tankar och idéer.⁸⁶ Textbaserad analys utgår även ifrån att språket används för reflektion samt för handling, vilket kallas för att texten har en interpersonell aspekt.⁸⁷ Denna uppsats bygger på de fyra strategiska konceptdokumenten, vari språket analyserats utifrån det faktum att det innehåller föreställningar om hur verkligheten är beskaffad vid varje specifik tidpunkt.

3.4 Behållningar och farhågor med begreppshistorisk metod

Begreppshistoriska studier utgår ifrån perspektivism, vilket innebär att vi inte kan nå ett fullständigt objektiva svar på våra frågor, då svaren varierar beroende på utifrån vilket perspektiv frågorna ställs.⁸⁸ Däremot är tanken om hur vi når kunskap, epistemologin, fastlagt: den sociala och politiska världen kan inte separeras från språket.⁸⁹ Dessutom är det svårt att avgöra skillnaden mellan begrepp och ord, vilket beror på just begreppet ”begrepp”. Ord är entydiga medan begrepp är mångtydiga och mer komplexa vilket medför att det i en

---

⁸⁴ Teorell, J. & Svensson, T. *Att fråga och att svara*, Malmö: Liber (2007), 39.

⁸⁵ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 191.

⁸⁶ Hallenberg, J., Ring, S., Rydén, B., Åselius, G. (2008), 14.

⁸⁷ Hallenberg, J., Ring, S., Rydén, B., Åselius, G. (2008), 15.

⁸⁸ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 183.

⁸⁹ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 183.

begreppshistorisk studie kan uppstå tolkningsproblematik.⁹⁰ Begreppet kris kan exempelvis ha inneburit något annat år 1968 än år 2010. Det kanske rentav finns andra begrepp som bättre skulle beskriva de fenomen som ligger bakom det som i 1968 års konceptdokument avsågs med kris. Svårigheterna att skilja på begrepp och ord samt begrepp och kontexter, innebär att krav ställs på subjektivismen, med andra ord forskarens egna uppfattningar om ett specifikt fenomen. Detta är dock en problematik som de flesta forskare vars empiri består av textmaterial ställs inför. För att råda bot på subjektivismen är jag i denna begreppshistoriska studie noga med att redovisa forskningsprocessen i det metodologiska avsnittet, så att någon annan kan genomföra en liknande studie och komma fram till liknande resultat. I och med detta valdes Kosellecks teori och metod som utgångspunkt eftersom han väljer att analysera ett begrepp både diakront och synkront. De två analyserna ser till kontexten i vilka begreppet används, samtidigt som undersökningen bibehåller fokus på begreppet. Just eftersom att begrepp är beständiga kan det hända att man måste använda ett, vad som anses vara, äldre begrepp för att kunna beskriva ett nytt fenomen, vilket gör att begrepp går att återanvända likväl som de utvecklas till att få nya aspekter och innebörder.⁹¹ Detta är en behållning med begreppshistoriska studier: de tenderar att belysa aspekter som annars kanske förblivit i skuggan.

3.5 Validitet och reliabilitet

Systematiska samt osystematiska mätfel kan leda till en överskattning eller underskattning av det aktuella problemområdet.⁹² Frånvaron av systematiska mätfel innebär att studien har hög reliabilitet.⁹³ Då kvalitativa studier grundar sig på textmassor och därmed även tolkningar av skilda slag, kan reliabiliteten aldrig bli riktigt så hög som den exempelvis kan bli i en kvantitativt genomförd studie. För att minska denna problematik, redogör jag för tillvägagångssätten samt förklarar den bakomliggande metodologin, så att någon annan skulle kunna komma fram till liknande resultat. Trots att ett resultat bedöms som tillförlitligt bör det inte generaliseras eller sättas i andra sammanhang innan det prövats.⁹⁴ Vetenskaplig forskning bör vara objektiv och resultatet så oberoende av författarens egna värderingar som möjligt.⁹⁵ De flesta frågor och funderingar uppkommer däremot i sociala sammanhang, precis som att författarens egna intressen och begreppsvärld kan styra valet av ämne.⁹⁶ Detta ställer vidare

---

⁹⁰ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 183.

⁹¹ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 211.

⁹² Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 55.

⁹³ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 57.

⁹⁴ Gustafsson, B., Harmerén, G. *Vad är god forskningssed?* Vetenskapsrådets Rapportserie, Rapport 1, Stockholm: 2005, 36.

⁹⁵ Teorell, J. & Svensson, T. *Att fråga och att svara*, Malmö: Liber (2007), 54.

⁹⁶ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 54.

krav på den så kallade intersubjektiviteten, som innebär att författaren bör redovisa alla steg i forskningsprocessen. Att utförligt redogöra för den metod och det material som används innebär inte att subjektiviteten fullständigt försvinner. Däremot ökar det chanserna att någon annan skulle kunna göra en liknande studie och komma fram till liknande resultat.⁹⁷

Validiteten i denna studie kan sägas vara relativt hög med tanke på att det är förstahandskällor som används då analysen grundar sig på information direkt hämtad från Natos hemsida. Eftersom att konceptdokumenten förekommer i syftet och frågeställning, bedöms detta material som rätt för denna studie. Däremot bör reliabiliteten lyftas fram då valet av analysteknik, den begreppshistoriska metoden, förutsätter en personlig tolkning av källorna.

4. Material

Mestadelen av materialet är inhämtat från Natos officiella hemsida där bland annat information om alliansen och dess krishanteringsoperationer återfinns. Det är även där som Natos konceptdokument går att hämta. Det är dessa dokument som svarar gentemot syftet och forskningsfrågorna. Dokumentens innehåll är upplagt på olika sätt beroende på året det tillkommit i. Koncepten har under åren blivit mer robusta och välutvecklade till att inbegripa en bredare syn på kriser och krishantering. Med detta i åtanke blir det tydligt hur stor inverkan kontexten har på begreppets innehåll. Då det finns flera olika tillvägagångssätt vid angripandet av ett begreppshistoriskt problem, fanns ett behov av information om hur en begreppshistorisk analys bör se ut. Med hjälp av bland annat Bergström och Boréus metodologiska kapitel underlättades valet av material då det framkommer att de olika begreppshistoriska inriktningarna kräver olika typ av material. Då valet föll på den tyska begreppshistoriska inriktningen och därmed även Reinhart Kosellecks teori och metod, krävdes information från densamma och inte från sekundärkällor. Denna information återfanns i Kosellecks vetenskapliga artikel om begreppet kris, men kom även att kompletteras med information från andra begreppshistoriska forskare för att göra det teoretiska avsnittet substantiellt och tillförlitligt. Vidare används två samtida lexikon för att avgränsa det komplexa begreppet kris. Nationalencyklopedins samt Oxford Dictionaries definitioner valdes då de är två välkända och väl använda lexikonformer. Cirka 250 språkspecialister arbetar dagligen med att undersöka språkliga förändringar inom Oxford Dictionaries.⁹⁸ Detta lexikon kompletteras med Nationalencyklopedin vilket är ett av Sveriges

---

⁹⁷ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 54.

⁹⁸ Oxford Dictionaries, *About Oxford Dictionaries*, tillgänglig på: <http://www.oxforddictionaries.com/words/about> (hämtat 2014-12-29).

främsta kunskapsföretag.⁹⁹ Sammantaget ledde det till att de valdes som verktyg vid definierandet av kris.

4.1 Nato Strategic Concept

Det substantiella materialet i denna studie består av Natos strategiska konceptdokument, vilka inhämtats från Natos hemsida. Det är i denna empiri som förändringen i begreppet kris undersöks. Natos strategiska koncept är officiella dokument som anger riktlinjer för hur alliansen strategi ska planeras utifrån en militär och en politisk aspekt.¹⁰⁰ Konceptdokumenten behandlar aktuella säkerhetsutmaningar samt vilka värderingar som skulle kunna stå på spel i en eventuell kris-eller nödsituation. Dess huvudsyften är att:

- Identifiera Natos huvudsakliga syfte, natur, fundamentala säkerhetsuppgifter samt centrala drag i säkerhetsmiljön och tillgodose de militära styrkorna med riktlinjer.
- Framhäva globala säkerhetsförändringar för att försäkra sig om att alliansen är tillräckligt förberedd för att utföra dess grunduppgifter.
- Tillgodose alliansen med riktlinjer för att guida framtida politiska och militära utvecklingar i samband med säkerhetsutmaning.
- Understryka alliansens viktigaste grunduppgifter såsom kollektivt försvar, krishantering samt samarbeten inom det säkerhetspolitiska området.¹⁰¹

Den sistnämnda punkten gör dokumenten intressanta då det är begreppet kris som denna studie avser undersöka. Sedan grundandet av Nato kan generellt sägas att alliansens strategiska tänkande präglats av tre utmärkande perioder:

- Kalla kriget (1949-1989).
- Perioden efter Kalla krigets slut, Berlinmurens fall (1989-2001).
- Terrorattentaten, 11 september (2001-2010).¹⁰²

Vid val av koncept har jag utgått ifrån de tre epokerna som Nato officiellt anser ha haft inflytande över den strategiska planeringen.¹⁰³ Sammantaget har sex strategiska koncept tagits fram från och med Natos grundande fram till år 2010.¹⁰⁴ Under Kalla kriget togs tre koncept fram, varav ett av dessa representerar den första epoken i denna uppsats. Detta då konceptdokumenten från den här perioden påminner om varandra och vars innehåll främst

⁹⁹ Nationalencyklopedin, *Info om oss*, Nationalencyklopedin AB (2014), tillgänglig på: <http://www.ne.se/info/om-oss> (hämtat 2014-12-29).

¹⁰⁰ Natos hemsida, *Strategic Concepts*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm (hämtat 2014-11-16).

¹⁰¹ Natos hemsida, *Strategic Concepts*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm (hämtat 2014-11-20).

¹⁰² Natos hemsida, *Key events*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-20).

¹⁰³ Natos hemsida, *NATO Strategy documents 1949-1969*, 7, tillgänglig på: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf> (hämtat 2014-12-27).

¹⁰⁴ Hemsidan för Natos bibliotek, *NATO's New Strategic Concept: Home*, tillgänglig på: <http://www.natolibguides.info/nsc> (hämtat 2015-01-02).

karaktäriseras av beskrivningar av försvars- och avskräckningsmetoder.¹⁰⁵ Perioden efter Kalla kriget präglades främst av Europas återförenande samt Sovjetunionens upplösning, vilket även avspeglar sig i de två konceptdokumenten från årtalen 1991 och 1999. Sedan terrorattentaten den 11 september 2001, har Natos strategiska planering riktats mot bekämpning av terrorism samt spridningen av massförstörelsevapen. Det framhålls i konceptdokumentet från 2010 att alliansen står inför nya hot såsom energisäkerhetsproblem och cyber-attacker, vilka var anledningar till att det strategiska konceptet från 2010 innehåller ett bredare perspektiv avseende kriser och hanteringen av dessa.¹⁰⁶ Beträffande den nya inriktningen från år 2010 kan sägas ”Clearly the new Strategic Concept, which must be elaborated and approved by all 28 current Allies, has to take account not only of the way in which security challenges have evolved, such as the new emphasis on proliferation, failed states, piracy, energy supplies, terrorism and climate change, but also of how NATO has adapted and transformed in the last decade to be able to better tackle these challenges.”¹⁰⁷ I och med detta såg alliansen ett behov av att förändra det strategiska konceptet, till att innehålla mer fokus på kriser och krishantering.

4.2 Källkritisk diskussion

Empirin i denna studie är vald med hjälp av Teorells och Svensson källkritiska kriterier. Dessa kriterier är äkthetskriteriet, källornas närhet i tid och rum, dess tendens och dess oberoende av andra källor.¹⁰⁸ Det förstnämnda kriteriet uppfylls med tanke på att de strategiska konceptdokumenten, vilka ligger till grund för analysen, är inhämtade från Natos officiella hemsida. Risken att informationen som återfinns där skulle vara falsk är relativt liten. Däremot är konceptdokumentet från år 1968 vinklat till västs fördel och till Sovjetunionens nackdel. Den begreppsliga förändringsprocessen undersöks i ljuset av Nato, vilket kräver en kritisk inställning till konceptdokumentens innehåll då det alltid finns två sidor av ett mynt. Detta påverkar dock inte denna studie då fokus återfinns på det enskilda begreppet och inte så mycket på diskurser eller utsagor om historiska händelser. Det andra kriteriet beträffande närhet i tid (samtidighet) och i rum (centralitet), handlar om det rumsliga avståndet mellan källan och det händelseförlopp som beskrivs. Detta kriterium bedöms uppfyllas då källornas innehåll stämmer överens med tiden då de tillkom. Det tredje kriteriet,

¹⁰⁵ Natos hemsida, *NATO's Strategic documents since 1949*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm (hämtat 2014-11-22).

¹⁰⁶ Natos hemsida, *NATO's Strategic documents since 1949*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm (hämtat 2014-11-22).

¹⁰⁷ Hemsidan för Natos nya strategiska koncept, *NATO's new Strategic Concept- Why? How?*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/strategic-concept/what-is-strategic-concept.html> (hämtat 2015-01-02).

¹⁰⁸ Teorell, J. & Svensson, T. (2007), 104.

tendens, handlar om att en viss filtrering av verkligheten, och därmed även källors innehåll, kan påverka resultatet i en studie. Detta innebär att information som skulle kunnat påverka denna studies resultat, kan ha utelämnats med tanke på att de strategiska koncepten tagits fram av Nato. Att Sovjetunionen framställs som hot och att kris antas uppstå i samband med krig i det strategiska konceptdokumentet från 1968, beror just på de dåvarande spänningarna mellan öst och väst. Detta medför att det endast är en sida som speglas i dokumentet, nämligen Natos medlemsstaters. Med andra ord kan viss filtrering av verkligheten komma att påverka innehållet i de strategiska koncepten. Detta bedöms dock inte påverka denna studie då dess syfte är att illustrera begreppslig förändring och inte beskriva diskurser. Det fjärde kriteriet om oberoende handlar om att källan inte bör vara beroende av andra utsagor från andra källor. Eftersom att analysen i denna studie baserar sig på de strategiska konceptdokumenten vilka tagits fram av Nato, antas detta material som oberoende. Däremot grundar sig det teoretiska avsnittet delvis på andra forskares uttalanden om Koselleck och den tyska begreppshistorien. Sekundärkällor är sällan att föredra, men eftersom de kompletteras med Kosellecks egen begreppshistoriska artikel om kris, vilken stämmer överens med uttalandena i sekundärkällorna, bedöms vara tillförlitliga.

5. Analys

5.1 Nutida definition av kris

För att koppla denna analys till det teoretiska och metodologiska avsnitten, bör en begreppshistorisk studie börja med en klar definition av det specifika begreppet. Begrepp kan antas vara ord vars innehåll alltid är mångtydigt då begrepp beskriver föreställningar om verkligheten. Begrepp antas därför vara knutpunkter där ord och idéer möts.¹⁰⁹ Kosellecks och Allwoods bägge teorier utgår ifrån att definitionen görs med hjälp av en modern beskrivning av begreppet.¹¹⁰ Som tidigare nämnts och som bland andra Hampsher-Monk, Tilmans och Van Vree framlägger, är att krisbegreppet är mångtydigt och komplext. Enligt Oxford Dictionaries samt Nationalencyklopedin finns inte en entydig betydelse bakom begreppet kris. Det enorma spektrum föreställningar som finns bakom kris inbegriper är alltifrån politiska, ekonomiska och medicinska situationer till att även innefatta naturkatastrofer och de kriser som uppkommer i och med dessa. Utöver definitionerna nedan kan sägas att kriser är konsekvenser av flera moderniseringsprocesser. Globalisering, ekonomisk avreglering, informations- samt kommunikationsteknologi och teknologisk utveckling bidrar alltsammans

---

¹⁰⁹ Bergström, B., Boréus, K. (2013), 182.

¹¹⁰ Allwood, J. (1989), 4.

till att världens länder ställs inför nya utmaningar och situationer.¹¹¹ I och med dessa nya samhällsutmaningar tillkommer nya bakomliggande meningar och förståelser av begreppet kris. Det finns därför ingen entydig beskrivning eller förklaring av vad en kris är. De synonymer som används i förhållande till begreppet fungerar däremot som verktyg vid försöket att rama in begreppet i denna studie. Den moderna definitionen av begreppet speglar dess historia och de föreställningar som överlevt.

Nationalencyklopedins definition av begreppet kris:¹¹²

”kris (latin *crisis*, av grekiska *krisis* ’söndring’, ’åtskiljande’, ’avgörande’, ’dom’, ’utslag’, av *krinō* ’skilja’, ’avsöndra’, ’avgöra’, ’döma’), *psykologisk kris*, svår situation, reaktionen på en livssituation där individens tidigare erfarenheter inte är tillräckliga för att han/hon ska kunna bemästra situationen utan ett betydande psykiskt lidande. Kriser kan uppdelas i traumatiska kriser och utvecklings- eller livskriser.
Vid den *traumatiska krisen* har en smärtsam händelse inträffat som ligger utanför det normalt förväntade och som hotar”.

Enligt Oxford Dictionaries kan begreppet kris definieras såhär:¹¹³

”Definition of crisis in English:
NOUN (plural crises / -si:z/)
1. A time of intense difficulty or danger:
'the current economic crisis'
[MASS NOUN]: 'the monarchy was in crisis'
Synonyms:
Catastrophe, calamity, cataclysm, emergency, disaster; predicament, plight, mess, dilemma, quandary, setback, reverse, upheaval, drama; trouble, dire straits, hard times, hardship, adversity, extremity, distress, difficulty.
1.1 A time when a difficult or important decision must be made:
'the situation has reached a crisis point'
Synonyms:
Critical point, decisive point, turning point, crossroads, critical period, crux, climax, climacteric, culmination, height, head, moment of truth, zero hour, point of no return.”

¹¹¹ Boin, A. *Crisis Management*, Volume III, California: Sage Library in Business & Management (2008), tillgänglig på: <http://politicsir.cass.anu.edu.au/staff/hart/pubs/46%20t%20Hart.pdf> (hämtat 2014-12-29), 2.

¹¹² Nationalencyklopedin, *Kris*, tillgänglig på: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kris> (hämtat 2014-12-29).

¹¹³ Oxford Dictionaries, *Crisis*, tillgänglig på: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/crisis?searchDictCode=all> (hämtat 2014-12-29).

5.2 Synkron analys

5.2.1 År 1968: Kalla kriget

Den synkrona analysen syftar till att jämföra det valda begreppet med andra begrepp som brukas samtidigt på ett djupgående sätt genom att se till det semantiska fältet.¹¹⁴ Det semantiska fältet antas vara resultatet av relationerna mellan begrepp som liknar varandra.¹¹⁵ Enligt Koselleck, är kris ett föränderligt begrepp som genom historien förnyat sig själv. För att därför förstå hur begreppet kris kan tolkas i dokumentet från år 1969 krävs förståelse för den kontext vari det förekommer. Ett begrepp i 1968 års strategiska Nato-dokument som mer än någonting annat kan tolkas som ett stadium av kris, är Sovjetunionens fiendlighet gentemot västvärlden. Sovjetunionen och kärnvapenhotet bedömdes som underliggande risker vilka när som helst skulle kunna komma att utlösa en av kris mellan öst och väst. Det spända läget regionerna emellan genomsyrar hela 1968 års strategiska koncept.¹¹⁶

Hot ansågs komma ifrån Sovjets kommunistiska influenser och det faktum att influenserna inte fick nå resten av världen.¹¹⁷ Det talades även om risker så som att sovjetiska ledare undersökte varje möjlighet till att bygga upp positioner runtom alliansens territorium för att på så sätt kunna sätta skräck i Nato. De militära kapaciteter som Warsawapakten besatt (år 1955-1991) utgjorde även de hot mot alliansens säkerhet då länderna som ingick i pakten spenderade en stor summa pengar på att förbättra sina militära kapaciteter.¹¹⁸ Länderna som ingick i Warsawapakten antogs därefter ha som målsättning att förstöra Natos militära kapaciteter.¹¹⁹ Sovjet antogs ha en imponerande militär styrka vilken baserades på kärnvapen, konventionella, kemiska och biologiska kapaciteter. Risker att Sovjetunionen vid denna tidpunkt skulle utlysa kärnvapenkrig ansågs dock vara relativt liten, då Nato avskräckte Sovjet med hjälp av militära medel och hot.¹²⁰ Med den militära planeringen avsågs att skapa säkerhet genom avskräckning, vilket framhålls genom Natos förmåga att vid ett eventuellt angrepp skapa katastrof i Sovjet. Det främsta hotet bedömdes ligga i en eventuell överraskningsattack från Sovjet.¹²¹

Begreppet kris förekommer inte i 1968 års strategiska koncept. Spänningarna mellan öst och väst kan däremot tolkas som en indirekt kris. Det strategiska konceptet från år 1968 ansågs

¹¹⁴ Allwood, J. (1989), 7.

¹¹⁵ Allwood, J. (1989), 7.

¹¹⁶ Natos strategiska koncept från år 1968, tillgänglig på: <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf> (hämtat 2014-11-27), 4.

¹¹⁷ Natos strategiska koncept från år 1968, 4.

¹¹⁸ Natos strategiska koncept från år 1968, 4.

¹¹⁹ Natos strategiska koncept från år 1968, 5.

¹²⁰ Natos strategiska koncept från år 1968, 7.

¹²¹ Natos strategiska koncept från år 1968, 9.

vara så pass heltäckande att det därför kom att vara giltigt fram till och med Kalla krigets slut. Begrepp som ofta förekommer är aggression, attack och krig vilka alla inbegriper svåra situationer av olika slag. Krig kunde exempelvis ha uppstått vid tillfällena då alliansen var som minst förberedd på en överraskning från öst, vilket kan tänkas ha skapat en intern kris inom Nato.

5.2.2 År 1991: Ny inriktning

1991 års strategiska koncept präglas av det faktum att Natos forne huvudfiende, Sovjetunionen, upplöstes vilket innebar att Ryssland från och med nu kom att räknas som partnerland till Nato. I takt med att kärnvapendiskussionerna minskade, ökade viljan att lösa problem med hjälp av dialog och samarbete. Nya vägar till fred och stabilitet belyses samt de multinationella krishanteringsoperationerna.¹²² I och med det faktum att världen trätt in i en ny epok, vilken skulle komma att bli den tredje i Natos historia, kom 1991-års strategiska koncept att skilja sig åt från de tidigare. Det säkerhetspolitiska läget hade drastiskt förändrats och faktorer som tidigare utgjort hot mot alliansens säkerhet hade år 1991 kommit att upplösas. Detta framhålls i ljuset av alla de nya kriser som ansågs vara de nya hoten.¹²³ Kriser ansågs under 1991 kunna uppstå i samband med religiösa, etniska, politiska och ekonomiska motsättningar som då framförallt präglade de Östeuropeiska länderna. Kriserna ansågs kunna leda till europeisk instabilitet och därefter spilla över till Nato-länderna. Däremot ansågs risken för att krig mellan öst och väst skulle bryta ut, ha minskat. Vid den här tidpunkten var det de inomstatliga kriserna och inte de mellanstatliga, som ansågs som hot mot alliansen. Detta innebar att Nato från år 1991 riktade det strategiska konceptet till att fokusera mer på krishantering. Det förtydligas att fred förebyggs genom förmågan att kunna hantera plötsliga kriser, vilket alliansens militära styrkor ansågs ha kapacitet för. Militära hot ansågs kunna uppkomma i och med de nya typerna av kriser, vilket förutsatte större flexibilitet från Natos styrkor.¹²⁴ Styrkorna skulle under år 1991 anpassas till nya funktioner i fred, kris och krig för att på så vis garantera medlemsstaterna säkerhet. Sammantaget handlar Natos koncept från detta år om att nya kriser uppstått efter Kalla krigets slut samt att dessa kan lösas genom dialog och samarbete, men att de militära kapaciteterna fortsätter vara av stor vikt vid lösandet av alla de nya kriserna.

¹²² Natos strategiska koncept från år 1991, *Management of crisis and conflict prevention*, 31, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (hämtat 2014-12-29).

¹²³ Natos strategiska koncept från år 1991, *Security challenges and risks*, 7.

¹²⁴ Natos strategiska koncept från år 1991, *Management of crisis and conflict prevention*, 32.

5.2.3 År 1999: Nato 50 år

1999 firade Nato 50 år. Alliansen hade vid denna tidpunkt fått erfara alltifrån Kalla kriget till Vietnamkriget och Balkankriget. Under 1999 antog de allierade ledarna ett nytt strategiskt koncept som förpliktigade medlemmarna till att vara delaktiga i det gemensamma försvaret i det Euroatlantiska området.¹²⁵ Detta dokument utvecklade 1991 års strategier och kom att inbegripa ett bredare säkerhetspolitiskt perspektiv med fokus på politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga faktorer inom försvarssektorn. Konceptet identifierar nya risker som framkommit efter Kalla krigets slut. Riskerna bedömdes bland annat vara terrorism, etniska konflikter, kränkningar av mänskliga rättigheter, politisk instabilitet, ekonomisk sårbarhet och spridandet av kärnvapen samt biologiska- och kemiska vapen, vilka skulle kunna leda till kriser av olika slag.¹²⁶ Alliansens främsta uppgifter har fram tills detta år rört säkerhetsfrågor, konsultationer samt försvar och avskräckning, men i detta koncept framhålls krishantering och partnerskap som essentiella för garanterandet fred och säkerhet i det euroatlantiska området. Krisresponsoperationer framhålls vara en viktig del av Nato, framförallt i förebyggandet av krig.¹²⁷ Natos mål, att vakta friheten och förebygga säkerhet hos medlemsstaterna med hjälp av politiska och militära medel, kunde komma att hotas i och med de olika nya kriserna som uppstod efter Kalla krigets slut.¹²⁸ Citaten nedan illustrerar ett typexempel av hur begreppet kris används i dokumentet från 1991.

”To stand ready, case-by-case and by consensus, in conformity with Article 7 of the Washington Treaty, to contribute to effective conflict prevention and to engage actively in crisis management, including crisis response operations”.¹²⁹ Trots att alliansen bedömde militära attacker som relativt osannolikt stod Nato trots det inför militära och icke-militära risker. ”These risks include uncertainty and instability in and around the Euro-Atlantic area and the possibility of regional crises at the periphery of the Alliance, which could evolve rapidly”.¹³⁰ Den globala spridningen av teknologi kom att utgöra hot då den kunde leda till bättre militär kapacitet inom exempelvis luft- samt land-burna system i länder vilka inte var med i Nato.¹³¹ Sammantaget är detta koncept en utveckling av 1991 års dokument där förändringen beträffande användningen av begreppet kris börjat märkas av i och med framhållandet av de nya kriserna som under denna period bedömdes ha uppstått.

¹²⁵ Natos hemsida, *Strategic Concepts*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm (hämtat 2014-12-29).

¹²⁶ Natos hemsida, *Strategic Concepts*, (hämtat 2014-12-29).

¹²⁷ Natos strategiska koncept från år 1999, *Introduction*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (hämtat 2010-12-29).

¹²⁸ Natos strategiska koncept från år 1999, *The purpose and tasks of the alliance*.

¹²⁹ Natos strategiska koncept från år 1999, *The purpose and tasks of the alliance*.

¹³⁰ Natos strategiska koncept från år 1999, *Security challenges and risks*.

¹³¹ Natos strategiska koncept från år 1999, *Security challenges and risks*.

5.2.4 År 2010: Utökat fokus på krishantering

2010 års koncept framkom under den fjärde epoken i Natos utveckling. Det strategiska konceptet hade vid den här tiden genomgått en rad förändringar, alltifrån ett ökat fokus på krishantering till en minskning av kärnvapendiskussioner. 2010 års koncept riktar ytterligare fokus på hanteringen av dessa nya kriser, samt understryker viljan att öka samarbetet med Ryssland angående missilförsvarsfrågor.¹³² Anledningen till denna nya inriktning beror på det faktum att Nato vill utvecklas i takt med världen och de nya hoten, vilket kräver nya kapaciteter och partners. En värld fri från kärnvapen framhävs i dokumentet som något eftersträvansvärt, vilket är en tydlig förändring från det tidiga strategiska konceptet från år 1968.¹³³ Beträffande krishantering bedömdes alliansen ha de kapaciteter som en oförutsägbart kris kunde kräva. Dessa kapaciteter bestod av en blandning av militära och politiska medel som täckte ett helt spektrum av kriser: före, under samt efter att en kris inträffat.¹³⁴ Den främsta lösningen på en kris ansågs vara en blandning av militära och politiska verktyg för att på så vis säkerställa alliansens säkerhet. Hotnivån gentemot Nato framhålls som låg, trots att det konventionella hotet inte fullständigt kunde ignoreras.¹³⁵ Exempel på hot som skulle kunna utlösa kriser under detta år var växande användning av ballistiska missiler och en genomgående modernisering av försvaret i många regioner.¹³⁶ Ett annat direkt hot mot alliansen framhålls vara terrorismens utbredning. Extremistgruppers spridning ansågs påverka den internationella stabiliteten och medlemsstaternas säkerhet.¹³⁷ Instabilitet och konflikter utanför Natos område bedömdes kunna leda till transnationella illegala aktiviteter inom bland annat handel med vapen, narkotika samt människor. Även de ökade cyberattacker skulle kunna skapa katastrof inom exempelvis infrastrukturen. Nato planerade sin militära förmåga efter de teknologirelaterade trenderna som under 2010 var vanligt förekommer. Dessa var bland annat utveckling av laservapen och elektronisk krigsföring.¹³⁸ Även hälsorisker, klimatförändringar, minskad tillgång till rent vatten samt ökat behov av energiresurser är exempel på kriser som omnämns i Natos planering och operationer för motverkandet av kriser.¹³⁹

¹³² Natos strategiska koncept från år 2010, *Defence and deterrence*, tillgänglig på: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (hämtat 2014-12-29), 16.

¹³³ Natos strategiska koncept från år 2010, *Preface*, 5.

¹³⁴ Natos strategiska koncept från år 2010, *Core tasks and principles*, 7.

¹³⁵ Natos strategiska koncept från år 2010, *The security environment*, 10.

¹³⁶ Natos strategiska koncept från år 2010, *The security environment*, 10.

¹³⁷ Natos strategiska koncept från år 2010, *The security environment* 11.

¹³⁸ Natos strategiska koncept från år 2010, *The security environment* 12.

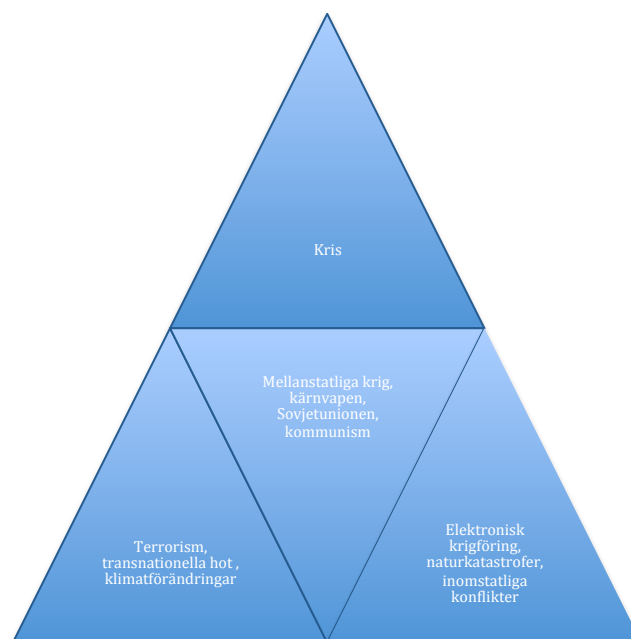
¹³⁹ Natos strategiska koncept från år 2010, *The security environment* 13.

I figuren nedan presenteras alla de begrepp som i koncepten från 1968, 1991, 1999 samt 2010 förekommer i samband med kris.

År	Synkron tabell
1968	Kalla kriget, Sovjetunionen, väpnat angrepp, kärnvapen, kommunism, mellanstatliga krig.
1991	Etniska, politiska, ekonomiska motsättningar, inomstatliga konflikter.
1999	Nya risker och hot, terrorism, kemiska samt biologiska vapen, etniska konflikter, kränkningar av mänskliga rättigheter, ekonomisk sårbarhet.
2010	Ballistiska missiler, internationell trend med modernisering av försvarssektorer, transnationella samt illegala attacker, klimatförändringar, minskad tillgång till rent vatten, handel med vapen, narkotika samt människor, cyberattacker.

5.3 Det semantiska fältet

Att strukturera upp det semantiska fältet för att på så vis kunna urskilja hierarkier mellan de olika begreppen är ett vanligt tillvägagångssätt inom begreppshistorien.¹⁴⁰ Enligt Allwood fokuserar den synkrona analysen på beskrivningen av relationerna mellan ett antal ord som på ett eller annat sätt är beroende av varandra.¹⁴¹ Begreppen kris och konflikt är till exempel beroende av varandra i Natos strategiska koncept från 2010. Denna hierarkiska översikt återfinns nedan för att överskådligt illustrera de begrepp som är nära förknippade med begreppet kris i de fyra konceptdokumenten. Det semantiska fältet ut som följande:

¹⁴⁰ Allwood, J. (1989), 7.

¹⁴¹ Allwood, J. (1989), 7.

Figuren ovan illustrerar det semantiska fältet utifrån de valda konceptdokumenten, och fungerar som komplement till den synkrona översiktstabellen nedan. Det primära huvudsyftet med den synkrona aspekten är att urskilja politiska och sociala begrepp som vid varje utsatt tidpunkt är nära knutna till grundbegreppet kris.¹⁴² Den kompletterar tabellen som är strukturerad efter Kosellecks teori vilken framhäver vikten av det semantiska fältet för att på så vis kunna skönja den begreppsliga förändringsprocessen över tid.

5.4 Diakron analys

I enlighet med Kosellecks teori, består den andra delen i en begreppshistorisk studie av en diakron analys. Detta innebär att begreppet kris jämförs vid de olika tidpunkterna med varandra för att på så sätt kunna urskilja hur det förändrats under den valda perioden. Även Mats Persson hävdar att den begreppshistoriska forskningens primära fokus i en studie vilken avser belysa förändring av något slag, är den diakrona aspekten.¹⁴³ Vad som framkommer i enlighet med Kosellecks teori, är att begreppet kris är oerhört komplext och svårtolkat. Det inbegriper mängder av synonymer och kan användas i vitt skilda sammanhang. 1968 års koncept präglades av Kalla kriget vilket kom att färga Natos strategiska fokus. De spänningar och den ansträngda situation som existerade mellan väst och öst, var i sig en kris.

Kärnvapenfrågan stod högt på dagordningen och diverse skrämselekniker för att hålla Sovjetunionen på avstånd diskuteras i dokumentet. Istället för att kris används i det första dokumentet, talas det bland annat om väpnat angrepp och fullskaligt krig. Att begreppet inte nämns i det strategiska konceptet från 1968 kan bero på att Nato inte fokuserade på kriser i samma grad som alliansen kom att göra i de senare koncepten. Det framhålls trots allt att konceptet antagit en ny inriktning efter Kalla krigets slut. I tabellen nedan illustreras begreppet utifrån hur det används för att på så vis kunna urskilja den mer ytliga förändringsprocessen bakom begreppet.

År	Diakron tabell: begreppslig förändring över tid
1968	Begreppet förekommer ej. Krig och kris var synonymt med varandra.
1991	Multinationella krishanteringsoperationer. Kriser uppstår i och med religiösa, etniska, politiska samt ekonomiska spänningar. Inomeuropeiska kriser- ej samma spänning mellan öst och väst längre som tidigare. Förebygga krig och därmed även förebygga kris.

¹⁴² Lindberg, B. (2005), 18.

¹⁴³ Lindberg, B. (2005), 18.

1999	Ökat fokus på krishanteringsoperationer. Krisresponsoperationer en av de viktigaste Nato-uppgifterna. Regionala kriser snarare än storskaliga sådana.
2010	En av Natos primära uppgifter: förebygga, hantera samt återuppbygga vid händelse av kris.

Det faktum att konceptet från 1968 är inriktat på angrepp från Sovjetunionen, kärnvapenkrig och de politiska motsättningarna mellan väst och öst innebär att mycket litet utrymme lämnas för frågor rörande andra kriser. Det talas exempelvis varken om naturkatastrofer eller terrorism i den grad som det görs i de senare dokumenten. Det kan bero på att Nato, som bekant, kom att betona krishantering som en primär uppgift för alliansen först senare. I konceptet från år 1991 förekommer kris i sammanhang som berör koordinering av krishanteringsåtgärder, både militära och politiska sådana.¹⁴⁴ Det framhålls att Natos styrkor fyller olika funktioner i tid präglad av fred, såväl som kris och krig.¹⁴⁵ Begreppet kris förekommer även i samband med begreppet aggression.¹⁴⁶ Det kan bero på det faktum att Kalla kriget precis tagit slut och att Nato så gott som nyligen dirigerat om i det strategiska tänkandet då Sovjetunionens upplösning förändrade den säkerhetspolitiska arenan. 1991 års koncept var en försmak på vad som senare skulle komma att utgöra 1999 års strategier. År 1999 används kris i sammanhang som relaterar till strävandet efter säkerhet, fred och ordning i Europa genom framhävandet av gemensamma värderingar. Dessa värderingar riskeras vid en eventuell kris. Det faktum att begreppet förekommer mer frekvent i konceptdokumentet från år 1999 än i de två tidigare, kan tyda på en ökad medvetenhet om vad som är en kris och inte. Vad som framgår av den diakrona tabellen ovan är att det i det strategiska konceptdokumentet från år 1991 inte enbart är ett ensidigt fokus på Sovjetunionen, krig och kärnvapen som under år 1968. Detta stämmer även in på konceptet från 1991 där det framkommer att religion och etnicitet är exempel på områden där kriser kan uppstå, vilket är tecken på att Nato valt att framhäva krishanteringsaspekten på ett nytt sätt. I 2010 års konceptdokument brukas begreppet kris i samband med återuppbyggnad samt att den moderna säkerhetsmiljön innebär en rad nya hot och risker för alliansen.¹⁴⁷ I och med återbekräftandet av bandet mellan medlemsstaterna avsågs försvaret av utomstående attacker samt förebyggandet av kriser och hanteringen av konflikter, bli starkare. Trots att Nato gärna ser en värld fri från kärnvapen, framkommer att alliansen själv gärna behåller sina kärnvapenreserver så att de kan brukas vid

¹⁴⁴ Natos strategiska koncept från år 1991, *Management of crisis and conflict prevention*, 32.

¹⁴⁵ Natos strategiska koncept från år 1991, *The mission of alliance military forces*, 40.

¹⁴⁶ I Natos strategiska koncept från år 1991, *The mission of alliance military forces*, 42.

¹⁴⁷ Natos strategiska koncept från år 2010, *Crisis Management*, 7.

händelse av kris. Begreppets användningsområden har kommit att öka med tidens gång. Säkerhet bedöms i 2010 års koncept uppnås med hjälp av effektiv krishantering, vilket är ett område som inte framhålls i konceptdokumentet från år 1968. Det talas även om krishanteringsspektrum vilket innebär att Nato bedömer sig ha kapacitet att både förebygga, hantera samt återuppbygga efter kris. Själva begreppet kris förekommer, precis som i de tidigare koncepten, vid flertalet tillfällen i samband med begreppet attack. Detta innebär att alliansen år 2010 fortfarande ansåg att kris och de bägge begreppen är synonyma, men att det även kommit att inbegripa andra bakomliggande meningar. Sammantaget går en viss förändringsprocess beträffande begreppet kris att skönja i och med den ökade användningen. I jämförelse med de tidigare koncepten där kris förekommer mer sparsamt i ljuset av militära diskussioner, kan det tolkas som om begreppet kris utvidgats till att innehålla fler aspekter i 2010 års koncept.

6. Slutsatser

I denna uppsats undersöks begreppet kris och dess innehållsliga förändring utifrån en synkron och en diakron analys för att på så sätt kunna illustrera den begreppsliga förändringsprocessen utifrån ett Nato-perspektiv. Uppsatsens utgångspunkt är Kosellecks begreppshistoriska teori, dels utifrån hur en begreppshistorisk studie bör genomföras, men även hur begreppet kris historiskt sett kan förstås och tolkas. Syftet med denna studie var att illustrera den begreppsliga förändringsprocessen bakom kris under årtalen 1968, 1991, 1999 samt 2010 med hjälp av Natos konceptdokument från dessa årtal. Frågeställningarna gällde i vilka kontexter som kris används i samt vilka bakomliggande meningar av begreppet framkommer i de fyra konceptdokumenten samt hur dessa förändrats under perioden 1968-2010.

Koncepten studerades utifrån Kosellecks synkrona och diakrona analyser för att på så vis kunna göra en så heltäckande studie som möjligt. Detta innebär att bakomliggande meningar och användningsområden till kris inkluderas för att ge studien det djup som den kräver. Resultaten som framkommit är att begreppet kris fått utökade användningsområden. I konceptdokumentet från 1968 skildras en värld präglad av säkerhetspolitiska bekymmer rörande spänningarna mellan öst och väst. Begreppet kris förekommer inte, och det mesta fokus återfinns på Kalla kriget. I 1991 och 1999 års koncept har en förändring skett. Konceptet har anpassats till att inbegripa ett större fokus på kriser och krishantering. Kriser bedöms inte längre enbart kunna uppstå mellan stater, utan kan numera även uppstå inom stater. Etniska och religiösa konflikter ges som exempel på detta. Efter terrorattentaten den 11

september, kom Nato att rikta sina blickar mot terrorism och transnationella hot. Det framgår att kriserna vid den här tidpunkten är svårhanterliga och komplexa: de består av alltifrån klimatförändringar till minskad tillgång på rent vatten.

Precis som Koselleck framhåller i sin begreppshistoriska analys av kris, tydliggörs i och med denna studie, att kris är ett komplext och svårhanterligt begrepp. Den diakrona analysen belyser hur begreppet förändrats över tid och ser inte till bakomliggande meningar på samma vis som den synkrona analysen gör. Den diakrona tabellen illustrerar hur begreppets användningsområden utökats till att inbegripa inomstatliga kriser och inte enbart mellanstatliga (exempelvis Sovjetunionen och USA). Slutsatserna i denna studie blir således att användningen av begreppet kris ökat från 1968 fram till 2010 samt att begreppets bakomliggande meningar, dess innehåll, förändrats till att inbegripa fler aspekter. Dessa aspekter som i nutid ses som nya, kommer så småningom bli historiska fossiler vilka lever vidare med hjälp av begreppet kris.

7. För framtida forskning

Denna studie grundar sig på den tyska begreppshistoriska inriktningen då den använder en synkron och en diakron analys som hjälpmedel vid förståelsen för hur ett specifikt begrepp förändrats över tid. De funderingar som uppkom mot slutet av denna studie är hur en begreppshistorisk studie utifrån kris skulle bli med hjälp av den brittiska traditionen och ”Cambridgeskolan”. Skulle detta ämne kunna uttömmas ytterligare genom att se till retoriska sammanhang i vilka begreppet kris används? En studie vars metod och teori grundar sig på Skinner, skulle kräva annan typ av empiri än den som ligger till grund för denna uppsats. Relevant information skulle då exempelvis kunna återfinnas i uttalanden gjorda angående kriser, hot och risker, av Natos generalsekreterare under åren. Dessutom vore det intressant att studera begreppen risker och hot, då dessa under studiens gång kommit att användas i förhållande till begreppet kris. Begreppshistoriska studier är intressanta då de fungerar som ett alternativ till diskursanalys. Att enbart fokusera en hel studie på ett begrepp kan till en början te sig aningen komplicerat och torrt. Vid definierandet av ett mångtydigt begrepp såsom kris, framkommer dock fler intressanta aspekter än man, vid en första anblick, kan tro.

8. Källförteckning

8.1 Böcker

Bergström, B., Boréus, K. *Textens mening och makt- metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur (2013).

Boin, A., Ekengren, M. Rhinard, Mark. *The European Union as Crisis Management- Patterns and Prospects*, Cambridge: Cambridge University Press (2013).

Red: Lindberg, B. *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm: Almqvist & Wiksell International (2005).

Teorell, J. & Svensson, T. *Att fråga och att svara*, Malmö: Liber (2007).

8.2 Vetenskapliga artiklar och rapporter

Allwood, J. *Om begrepp- deras bestämning, analys och konstruktion*, Göteborg: Göteborgs universitet (1989), tillgänglig på: <http://sskkii.gu.se/jens/publications/docs051-075/054.pdf> (hämtat 2014-12-29).

Boin, A. *Crisis Management*, Volume III, California: Sage Library in Business & Management (2008), tillgänglig på: <http://politicsir.cass.anu.edu.au/staff/hart/pubs/46%20t%20Hart.pdf> (hämtat 2014-12-29).

Hallenberg, J., Ring, S., Rydén, B., Åselius, G. *Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt- En introduktion i metodlära*, Stockholm: Opublicerat stencilmaterial från Försvarshögskolan (2008).

Koselleck, R., Richter, W. M. *Crisis*, Journal of the History of Ideas Vol. 67, No. 2 (2006), Published by University of Pennsylvania Press, tillgänglig på: <http://www.jstor.org/discover/30141882?sid=21104891693891&uid=60&uid=2134&uid=3738984&uid=384213141&uid=3&uid=384213151&uid=2&uid=70> (hämtat 2014-12-29).

8.3 Elektroniska källor

Hampsher-Monk, I., Tilmans, K., van Vree, F., *History of Concepts*, Amsterdam: Amsterdam University Press (1998).

Nationalencyklopedin, *Info om oss*, Nationalencyklopedin AB (2014), tillgänglig på: <http://www.ne.se/info/om-oss> (hämtat 2014-12-29).

Nationalencyklopedin, *Kris*, tillgänglig på:

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kris> (hämtat 2014-12-29).

Oxford Dictionaries, *About Oxford Dictionaries*, tillgänglig på:

<http://www.oxforddictionaries.com/words/about> (hämtat 2014-12-29).

Oxford Dictionaries, *Crisis*, tillgänglig på:

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/crisis?searchDictCode=all> (hämtat 2014-12-29).

8.3.1 Länkar till Natos hemsida

Hemsidan för Natos nya strategiska koncept, *NATO's new Strategic Concept- Why? How?*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/strategic-concept/what-is-strategic-concept.html> (hämtat 2015-01-02).

Hemsidan för Natos bibliotek, *NATO's New Strategic Concept: Home*, tillgänglig på:

<http://www.natolibguides.info/nsc> (hämtat 2015-01-02).

Natos hemsida, *NATO's assessment of a crisis and development of response strategies*,

tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75565.htm?selectedLocale=en (hämtat 2014-12-02).

Natos hemsida, *A short history of Nato*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/history/index.html>

(hämtat 2014-11-23).

Natos hemsida, *A political and military alliance*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>

(hämtat 2014-11-23).

Natos hemsida, *Article 5*, tillgänglig på:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (hämtat 2014-11-24).

Natos hemsida, *Key events*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>

(hämtat 2014-11-23).

Natos hemsida, *Member Countries*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-23).

Natos hemsida, *NATO's assessment of a crisis and development of response strategies*, tillgänglig på: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75565.htm?selectedLocale=en (hämtat 2014-12-02).

Natos hemsida, *Operations and missions*, tillgänglig på: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (hämtat 2014-11-23).

Natos hemsida, *Strategic Concepts*, tillgänglig på:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (hämtat 2014-11-11).

Natos hemsida, *NATO Strategy documents 1949-1969*, 7, tillgänglig på:
<http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf> (hämtat 2014-12-27).

Natos hemsida, *NATO's Strategic documents since 1949*, tillgänglig på:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm (hämtat 2014-11-22).

Natos hemsida, *The North Atlantic Treaty- Washington D.C.-4, April 2949*, tillgänglig på:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (hämtat 2014-11-24).

8.3.2 Länkar till Natos strategiska konceptdokument

Natos strategiska koncept från år 1968, tillgänglig på:
<http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf> (hämtat 2014-11-27).

Natos strategiska koncept från år 1991, tillgänglig på:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (hämtat 2014-12-29).

Natos strategiska koncept från år 1999, tillgänglig på:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (hämtat 2010-12-29).

Natos strategiska koncept från år 2010, tillgänglig på:

http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (hämtat 2014-12-29).